

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. הרי שמסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל ונתארמלה בדרך ... כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר 1.....
- ב. באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים 1.....
- ג. אמיד כפינן ליה על כרחיה כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה..... 3.....
- ד. מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניוזנת מנכסיו נישאת הבת אלמנתו ניוזנת מנכסיו מתה הבת ... אלמנתו ניוזנת מנכסיו..... 4.....

דף מט.

א. הרי שמסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל ונתארמלה בדרך ... כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר

כנסה¹ הבעל או אפילו לא כנסה ממש אלא שמסרה האב או שלוחיו לו, או לשלוחיו להכניסה לחופה, ומת הבעל בעודה נערה, אינה חוזרת לרשות האב, לכל אשר תדור², כיון שכבר יצאה לגמרי מרשותו.

דף מט:

ב. באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רלד יב

² ש"ך שם כד כה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אף³ על פי שלא מצינו בתורה שחייבה את האדם לפרנס את בניו ובנותיו אפילו כשהם קטנים⁴, חכמים חייבוהו⁵ לפרנס אותם עד שיהיו בני שש⁶, אפילו אינו אמיד, אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם חייב לזונם, וכופין אותו ויורדין לנכסיו אם אין רוצה לזון אותם ברצונו⁷ כיון שתקנת חכמים הוא זכו במזונותיהם אפילו אם יש להם משלהם.

ומשש ואילך מצוה לזונם ג"כ מתקנת חכמים עד שיהיו גדולים. כשאין להם ממון אבל אם יש להם ממון אין שום חיוב עליו⁸.

אמרו חכמים שהזן את בניו על זה אמר דוד ע"ה (תחלים קו פסוק ג) אֲשֶׁרִי שְׁמִרִי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צֶדֶק בְּכָל עֵת זֶה הַמִּפְרָנס בְּנֵי וּבְנוֹתַי כִּשְׁהֵם קִטְנִים עַד שִׁיגְדְּלוּ⁹. כמבואר להלן דף נ. אבל אם אינו רוצה אין כופין אותו אלא מפצירין בו בדברים, אם אינו מתרצה בדברים מכלימין אותו ברבים¹⁰, ומכריזין עליו פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לפרנס בניו, והרי הוא גרוע מעוף טמא שמרחם על בניו והוא אינו מרחם, אבל אין כופין אותו בכפיות ועונשין.

³ שו"ע ונו"כ אבהע"ז עא א

⁴ כדעת תוס' גיטין מז: ד"ה ולביתך וכן עיין ריטב"א קידושין כב. ועיין מל"מ פ"א מנערה ה"ג ד"ה וראיתו עיין ארעא דרבנן מעקבת אות מ"ס' תו שדייק מלשון הרמב"ם שחיוב יש מן התורה דז"ל הרמב"ם הלכות אישות פרק יב הלכה יד "כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים" משמע שחיובו מן התורה כמו חיובו לאשתו. ועיין אוצה"פ שם או ב הביא אחרונים נוספים שדייקו כן ברמב"ם.

⁵ והא דלית הלכתא כותי' היינו בקטני' משש שנים עד שיביאו ב' שערות, אבל בקטני' קטני' עד שש שנים חייב לזונן כדאי' פ' אעפ"י (דף ס"ה) דרש ר' עולא רבא אפיתחא דבי נשיאה אף על פי שאמרו אין אדם זן בניו ובנותיו הקטני' אבל זן אותם קטני' קטני' וכמה עד בני שש דאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו ממאי מדקתני היתה מינקת פוחתין לה ממעשי ידי' ומוסיפין על מזונותי' ע"כ וע"ש, וכתב הר"ן ס"פ אף על פי [כה, ב מדפי הרי"ף] ז"ל יפה לחלב אלמא משום בן חייב לטפויי לה מזונות ומתוך לשונות הללו נראה לי דכי אמרינן דזון אותם קטני' קטנים דוקא כשאמן קיימת ומדין מזונות אמן נגעו בה שכיון שהן נגררין אחרי' אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם, אבל כשאין אמן קיימת אינו חייב במזונותיהן כו' אבל לא ראיתי לראשונים ז"ל שאמרו כן עכ"ל. אבני מילואים שם א ועיין שו"ת מהר"ם צלובלין עט שכתב אפשר שתי תקנות היו באושא קודם שש חיוב והוא להילכתא.

⁶ כפי צרכם אבל אינו חייב לתת להם יותר מכדי צרכם שאינו חייב לפי עשרועיין שו"ת רשב"ש תקב וכן בבאה"ט שם ס"ק א, ועיין אג"מ ח"א קו ד"ה ולכן

⁷ ח"מ שם א

⁸ ב"ש שם ב

⁹ בריו' משמע אחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת צדקה כשאר קרוביו אבל עד שיגדלו יש להם יתרון יותר משאר קרוביו. ב"ש שם ג

¹⁰ ומה דאיתא בגמ' כפו ליה אסיתא לאו דוקא אלא היה כדי שיעמוד במקום גבוה וישמעו קולו ועצה טובה קמ"ל. דינא דחיי לאוין פ"א דף עה טור ד

הלכות הדרה היומית

מסכת כתובות

במה דברים אמורים שאינו אמוד לנו בממון ליתן לצדקה, אבל אם הוא אמוד שיש לו ממון ליתן לצדקה המספקת להם, לוקחין ממנו בעל כרחו משום צדקה, שהרי כופין על הצדקה, וזנין אותם עד שיגדלו¹¹. ובימינו עד גיל שיוכלו להכשירם דעבודה כל שהיא ולהיות בחברת הציבור¹².

וחייב לזון אותם אפילו אם אמם מתה. ואם האב מת והניח בנים קטנים וגדולים חולקים בשוה וא"צ לפרוע להם מזונות עד שיהיה בני שש כי חיוב זה לזון אותם עד שיהי' בני שש אינו מוטל אלא על אביהן כל ימי חייו ולא אחר מותו¹³.

ודוקא לענין מזונות כופין על הדרך שאמרנו בין לבנים בין לבנות, אבל אין כופין אותו להשיא בנותיו, ואף על פי שמצוה ליתן לבתו נדונייתה הראויה לה, לא כייפינן ליה אלא מה שירצה יתן רק שישא¹⁴. וי"א¹⁵ שכופין אותו להשיא, אבל אין כופין אותו כמה נדוניא שיתן להן שאין חיוב עליו רק להשיא.

ג. אמיד כפינן ליה על כרחיה כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה

כל אדם¹⁶ חייב ליתן צדקה דכל העשייה שבה סתמא כתיב, וכל ישראל בכללן ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו, ומי שאינו רוצה ליתן, או הנותן פחות משראו לו ליתן, בי"ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות¹⁷, עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדין לנכסיו¹⁸ ולוקחין ממנו

¹¹ עיין מחנה אפרים הלכות צדקה סי' א

¹² שו"ת משפטי עוזיאל מהדו"ת עד אות ד

¹³ באה"ט שם א

¹⁴ והכוונה דאין כופין על פרנסה כמו שכופין על צדקה אבל כופין שיתן לה בעל ואם ימצא מי שיקח אותה ערומה הרשות בידו ואם לא ימצא מי שיקח אותה בחנם יתן לה פרנסה בצמצום כדי שיקח אותה מי שיהיה אבל מצוה הוא ליתן נדן הראוי כדי לזונם להנחן לה. ה"מ שם ב

¹⁵ ב"ש שם ד מהג"מ

¹⁶ שו"ע ונו"כ יו"ד רמח א

¹⁷ לכאורה שהלשון הוא קצת נראה ככפול שכתב מכין וכופין, אלא לפענ"ד נראה שהוא מדברי התוספות בכתובות פרק נערה שנתפתתה דף מ"ט [ע"ב ד"ה אכפיה] והביאו בב"י [ריש עמוד כו] [ו"ל], וא"ת היאך כפה רבא לרב נתן בשביל צדקה, והא כתיב מתן שכרה בצדה דכתיב [דברים טו, י] (למען) [כי בגלל הדבר הזה] יברכך, וכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה [נוהרין] [מוזהרין] עליה [חולין קי, ב] וי"ל דאכפיה בדברים, אי נמי קצבו בני העיר ביניהם לתן כך וכך לחדש הלכך אכפיה וכו', ע"ש. ולפי זה זהו שכתב תחלה כופין אותו דהיינו בדברים, שאין בית דין של מטה מוזהרין עליה לעשות כפייה אחרת רק בדברים, כתירוצו ראשון של תוספות. ואחר כך כתב ומכין אותו, דהיינו אם קצבו בני העיר ביניהם לתת כך וכך לחדש אז הבית דין מוזהרין לכופ אף בהכאה, כתירוצו שני של התוספות. ועיין עוד בתוספות דחולין דף ק"י ע"ב [ד"ה כל] דתירצו רבא אכפיה לרב נתן בדברים ותו לא, ע"ש. בית הלל שם.

¹⁸ ר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד דמודעינן לו אם אפשר דלא גרע מחוב וכמ"ש בח"מ סי' ק"ו ולעיל סי' רמ"ה ס"ג בהג"ה עכ"ל הש"ך. ויעיין באהע"ז סימן ע"א בבית שמואל ס"ק ו' דמהליט דאין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו לצורך צדקה.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

מה שראוי ליתן, ואף על גב דצדקה היא מצות עשה שמתן שכרה כתובה בצדה דכתיב [דברים יד, כט] למען יברכך ה' אלהיך, וקי"ל [חולין קיב ע"ב] כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בי"ד של מטה מוזהרין עליה כדכתיבנא לעיל בהלכות כבוד אב [סימן רמ ס"ה], צדקה שאני דאיכא נמי תרי לאוין גבה לא תאמין ולא תקפזין, ומשום הלאוין בי"ד של מטה נמי מוזהרין עליה לכופו¹⁹.

ד. מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניזונת מנכסיו נישאת הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו מתה הבת ... אלמנתו ניזונת מנכסיו

הניח אלמנה²⁰ ובן²¹ או בת ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתייהן²², האלמנה ניזונית ובן או הבת ישאלו על הפתחים, כדין בת עם האחים הנזכר, לעיל דף מג. שאשתו ניהא ליה שלא תתבזה, וי"א וכן דעת רוב הפוסקים²³ שבין שהנכסים מרובין בין שהן מועטים, תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים, שלא להפקיע ירושה דאורייתא משום תקנת האלמנה²⁴.

אולם גם לדעה זו אם הניח אלמנה, והיה לו גם בן וגם בת, והנכסים מועטים שאין בהן אפילו כדי שיזונו הבת והבן לבדן עד שתבגר הבת. אז ירחו שניהם הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד

¹⁹ ש"ך שם ג מאולם עיין ח"י התם סופר שהטעם משום מחסורם של עניים, כן כתב הריטב"א פרק נערה [כתובות] מ"ט ע"ב [ד"ה אבל היכא], ומיושב קושיית קצות החשן בחו"מ סימן צ"ז סעיף ט"ז בהגה [ס"ק ט], ע"ש. ודלא כהש"ך [כאן] ס"ק ג'

²⁰ דעת הרמב"ם והשו"ע בסתם שם צג ד וקיב טז

²¹ ק"ו מבת ומה בת שדוחה את הבנים אלמנה דוחה אותה בנים שנדחין מפני הבת אינו דין שידחו מפני האלמנה כך נראה לפי דעת הרמב"ם ועי' בסמ"ג דף ל"ג דאין הבת נוטלת עישור נכסים מפני מזונות האלמנה. ח"מ שם ז ב"ש שם ח

²² לבת יש שיעור עד דתבגר אבל לאלמנה צריך לשער עד זמן שראויה לחיות וכמ"ש הרב בהג"ה אה"ז אם לא במקום שיש תיקון עד מתי האלמנה ניזונית. ח"מ שם ח

²³ היא שימות תוס' והרא"ש וכן הוא בירושלמי. ב"ש שם ט

²⁴ שלא רצו חכמים לתקן כמו שתקנו גבי בנים ובנות ונכסים מועטים דלא דמי, דהתם הבנות גם הם יוצאי ירכיבו וראויות לירש אם אין בנים, לפיכך גם אצל הבנים בנכסים מועטים תיקנו להם שיטלו הכל והבנים ישאלו על הפתחים, אבל האלמנה אינה ראויה לירש, לפיכך גם אצל הבנים או הבנות שהם יורשים דאורייתא אפילו בנכסים מועטים, לא רצו לעקור דין ירושה דאורייתא מן הבנים או הבנות אצל האלמנה, אלא אמרו יהיו שניהם ניזונים יחד האלמנה והבן או האלמנה והבת עד שיאכלו הנכסים. ח"מ וב"ש שם ט

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

שתגבה כתובתה, והבן והבת ישאלו על הפתחים, הואיל ואפילו אם לא היתה האלמנה, היתה נדחית ירושה דאורייתא מן הבנים לגבי הבת בנכסים מועטים כנזכר²⁵.

ולכו"ע²⁶ אלמנה ניזונת מהנכסים אפילו אם תנשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל, היא תיזון מהם אפילו אחר מיתת הבת²⁷.

ובמקום שהאלמנה דוחה את היורשים, אם יש כאן נכסים מרובין מוציאין לאלמנה מזון עד שאומדין בית דין שראויה לחיות אם זקנה ואם ילדה, ונותנין ביד שלישי והוא מפרנסה אחד לשלשים יום, והמותר ינתן לבנים ולבנות כפי דינם.

במקום שהאלמנה דוחה הבנות, מוציאין לאלמנה מזון עד זמן שאומדין ב"ד שראויה לחיות, אם זקנה ואם ילדה, ונותנין ביד שלישי והוא מפרנסה אחד לשלשים יום.

אלמנה²⁸ מן הנשואין ניזונית מנכסי היורשים, שהניח להם בעלה, שכן נתחייב לה בעלה משנשאה בתורת תנאי כתובה²⁹. ותנאי בית דין הוא זה, לפיכך אפילו לא כתב לה כן בכתובתה ניזונית. ואפילו ציוה בשעת מיתתו אל תזון אלמנתי מנכסי, אין שומעין לו. שאינו יכול להפקיע חוב שנשתעבדו נכסיו³⁰.

מעשה ידיה של האלמנה להיורשים³¹, מאחר שהם חייבים במזונותיה³². ואין היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה בעל כרחם כדי לסלקה מהמזונות, אלא היא ניזונית על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה

²⁵ עכשיו שיש כאן גם אלמנה שאוכלת מתקנת חכמים והואיל ושתייהן אינן אוכלות אלא מתקנת חכמים בתנאי כתובה, אלימו רבנן תקנת האלמנה יותר מתקנת הבן ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה, והבן והבת ישאלו על הפתחים. שם ושם

²⁶ ח"מ שם י

²⁷ אף על פי דאין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים והני נכסי משועבדים נינהו דבעל בנכסי אשתו לוקח הוא הכא משום פסידא דאלמנה שווינהו כיורש ואפי' מתה הבת אינו רק יורש אשתו וצריך ליתן לאלמנה מזונותיה. ח"מ שם יא וב"ש י והוסיף שדוקא בנכסי מילוג אך נכסי צאן ברזל אין האלמנה ניזונת מהם. וב"כ הסמ"ע והש"ך בחו"מ סימן קי"ב, וכנה"ג כתב מדברי הטור נראה דאפילו בנצ"ב בעל יורש הוי ומוציאין ממנו ע"ש דף קי"א ע"ב סעיף כ"ו ועיין בית מאיר ואבנ"מ

²⁸ שו"ע ונו"כ אבהע"ז צג ג

²⁹ שכן הוא תנאי כתובה שתיקנו לה חכמים דכל ימי מיגר אלמנותה תהא יתבה בביתו ומיתונא מנכסיו

³⁰ אלא אם כן התנו כן בפירוש בשעת נישואין שלא תיזון אלמנתו מנכסיו או שהיה מנהג המקום כן, לפיכך יש רשות לכל בית דין לתקן במקומם שיכולין היורשין לסלק האלמנה בכל עת שירצו.

³¹ שו"ע ונו"כ שם צה א

³² בי"ח וב"ש א כתבו היכא דהברירה ביד היורשים ליתן לה מזונות או לא. לא זכו במעשה ידיה וח"מ א לא כ"כ

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אמרו לה יורשים טלי מעשה ידיך במזונותיך, אין שומעין להם³³, שדין היורשים כדין הבעל עם אשתו³⁴. אבל היא שאמרה אי איפשי בתקנת חכמים ואיני ניוזנית ואיני עושה לכם יצאו מעשי ידי במזונותי, שומעין לה³⁵.

מציאת אלמנה לעצמה³⁶, שלא תיקנו מציאת אשה לבעלה אלא כדי שלא תהא לה איבה, אבל ביורשים תהא להם איבה, שהלא בעל כרחם היא נזונת מנכסי בעלה.

³³ שעיקר תקנת המזונות משום טובה דידה תקנו שמא לא יספיקו לה מעשה ידיה למזונותיה
³⁴ שדין האלמנה עם היורשים כדינה עם בעלה וכל שפטורה מן המלאכות בחיי בעלה כשהכניסה לו שפחה אחת או יותר כן דינה עם היורשים דלא עדיף גברא דאתי מחמתיה. סמ"ע שם ב"ש ב
³⁵ סימן צה סעיף א

ונראה דאין שייך כאן מה דאיתא י' פ' סעיף ב' דאפ"ה מחויבת לעשות בצמר משום שבטלה מביא לידי זמה, ומעש"י לבעלה. לא מבעי' לפמ"ש שם המעם לפי שדומה למציאתה הא הכא מציאת אלמנה לעצמה, ואפי' לפמ"ש הר"ן המעם דמעש"י לבעלה דאל"כ מי ישגיח עלי' כמ"ש הב"ש שם ס"ק ד'. נראה דלא שייך טעם דומה אלא לגבי בעל ולא לגבי יורשים. הפלאה קונטרס אחרון שם
³⁶ שו"ע ונו"כ שם ד